FIIA
FINNISH INSTITUTE
OF INTERNATIONAL AFFAIRS

Juha Jokela
Ohjelmajohtaja
EU-tutkimusohjelma
Ulkopoliittinen instituutti

Talousvaliokunta
Eduskunta

16.2.2021

Asia: U 55/2020 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle neuvotteluista EU:n uudesta kumppanuudesta Yhdistyneen kuningaskunnan kanssa; valtioneuvoston jatkokirjelmät

Kiitän mahdollisuudesta tulla kuulluksi asian käsittelyn yhteydessä. Käsittelen lausunnossa EU:n ja Ison-Britannian sopimusta Ulkopoliittisen instituutin EU-tutkimusohjelman panopisteiden valossa erityisesti EU-politiikantutkimuksellisesta näkökulmasta

Yleiset huomiot

Neuvoteltu sopimus vahvistaa eroprosessin aikana esitetyt arviot Britannian pyrkimyksestä loitontua merkittävästi EU:sta poliittisesti ja taloudellisesti (ns. kova Brexit). Sopimuksen syntyminen on kuitenkin positiivinen asia EU:n ja Suomen näkökulmasta. Kauppa- ja yhteistyösopimukseton ero olisi johtanut vielä syvempään EU:n ja UK:n välisten taloudellisten ja poliittisten suhteiden heikentymiseen. Tämä olisi entisestään kasvattanut eron negatiivisia taloudellisia vaikutuksia, ja heikentänyt mahdollisuuksia neuvotella molempien osapuolien intresseissä olevista suhteeseen liittyvistä haasteista lähitulevaisuudessa.

Käsiteltävän sopimuksen laajuutta ja kunnianhimon tasoa on arvioitava Britannian asettamien neuvottelutavoitteiden ja kynnyskysymysten valossa. EU olisi ollut valmis neuvottelemaan myös syvemmästä suhteesta, johon olisi kuulunut tiiviimpi kytkentä EU:n tulliliitoon ja sisämarkkinoihin. Lisäksi EU olisi ollut valmis jatkamaan neuvotteluja erosopimuksen mahdollistamalla tavalla aina vuoden 2022 loppuun asti. Joissakin arvioissa on esitetty, että pääministeri Theresa Mayn kanssa olisi ollut mahdollista tavoitella tiiviimpää kytkentää ja syvällisempää sopimusperusteista suhdetta. Boris Johnsonin valinta konservatiivipuolueen puheenjohtajaksi ja pääministeriksi merkitsi selkeää käännettä kovemman Brexitin suuntaan konservatiivipuolueessa ja Britannian poliittisessa johdossa. Johnsonin vaalivoitto vahvisti entisestään hänen ja kovan Brexitin tukijoiden asemaa joulukuussa 2019.

Tätä taustaa vasten syntynyttä sopua voidaan pitää EU:n ja Suomen näkökulmasta hyvänä tuloksena. Se saavutettiin hyvin hankalassa neuvottelutilanteessa ja lyhyessä neuvotteluajassa.

Britannian asettamien reunaehtojen valossa EU on onnistunut sopimaan ennakkoarvioiden valossa kattavasta ja eheästä kauppa- ja yhteistyösopimuskokonaisuudesta. Sopimukseen sisältyy myös

määräykset sen hallinnasta ja riitojen ratkaisusta. Sopimus merkitsee kuitenkin merkittävää muutosta EU:n ja sen jäsenvaltioiden taloudellisissa ja poliittisissa suhteissa Ison-Britannian kanssa.

Huomattavaa on myös se, että vaikka sopimus lisää suhteen vakautta ja ennakoitavuutta, se ei poista taloudellisia ja poliittisia epävarmuuksia. Vaikka saavutettu sopimus parantaa mahdollisuuksia ratkaista käytännön ongelmia sekä mahdollisesti myös syventää nyt sovittua suhdetta tulevaisuudessa, merkittävien ongelmien, tulkintaerimielisyyksien ja niistä johtuvien kiistojen syntymistä ei voida sulkea pois.

Sopimuksen jo alkaneeseen toimeenpanoon sisältyy osittain tunnistettuja haasteita, jotka liittyvät uusiin käytäntöihin siirtymiseen. Vaikka näihin on varauduttu sekä EU:ssa että Britanniassa, vaikeudet voivat olla merkittäviä ja osin ennakoitua pidempikestoisia. Vasta miltei neljä vuotta eroilmoituksen jälkeen tapahtuva irtautuminen EU:n tulliliitosta ja sisämarkkinoista konkretisoi käytännössä UK:n EU-eron ja etäisemmän suhteen vaikutukset liike-elämälle ja kansalaisille.

On ennakoitavissa, että erityisesti Britanniassa mahdollisista negatiivisista vaikutuksista tullaan kritisoimaan yhtäältä UK:n hallitusta ja toisaalta EU:ta, riippuen ainakin osittain toimijoiden kannasta itse EU-eroon ja sen luonteeseen. EU:ssa ja sen jäsenvaltioissa negatiivisten vaikeuksien nähdään selkeämmin johtuvan Britannian päätöksestä erota sekä loitontua merkittävästi EU:sta.

Tätä taustaa vasten unionin ja Britannian suhteen poliittinen ja taloudellinen turbulenssi saattaa jatkua lähivuosina. Tilanteeseen tulee vaikuttamaan konkreettiset toimet, joilla osapuolet mahdollisesti hakevat kilpailuetua suhteessa toisiinsa ja joiden hallitsemiseksi sopimuksessa on tasavertaista kilpailuympäristöä koskevat määräykset.

Menettelytavasta

Sopimuksen hyväksyminen poikkeuksellisesti unionisopimuksena on perusteltua. Kauppa- ja yhteistyösopimukseton tila olisi merkinnyt huomattavasti tuntuvampia negatiivisia vaikutuksia unionin liike-elämälle ja kansalaisille. Poliittisesti kyseisen sopimuksen mahdollinen kaatuminen olisi vaikuttanut negatiivisesti suhteeseen.

Käytettävissä olevan julkisen tiedon valossa jäsenvaltioiden tiedonsaanti- ja vaikuttamismahdollisuuksista on pidetty huolta EU:n pääneuvottelijan toimesta neuvotteluprosessin aikana. Tiivis yhteydenpito on osaltaan edistänyt EU:n yhtenäisyyttä neuvotteluissa, ja tämän voidaan katsoa edistäneen EU:n neuvottelutavoitteiden saavuttamista. Lisäksi tiivis yhteys EU:n pääkaupunkeihin on mahdollistanut hyvin laaja-alaisen ja monimutkaisen neuvotteluprosessin ajantasaisen seurannan ja jäsenvaltioiden näkemyksien huomioimisen.

Myös tätä taustaa vasten neuvoston päätös koskien sopimuksen hyväksymistä unionisopimuksena on perusteltu.